

Форма № Н-9.02

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Пояснювальна запискадо дипломного проекту бакалавра
на тему**ПАННО «МАВКА» ТА МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПОРТРЕТНОГО ЖАНРУ В
СИСТЕМІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

*Текст містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело*

Виконала: студентка 2 курсу, групи 20МСОМ
напряму підготовки (спеціальності)
023 Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація
Золотаревич Олена Володимирівна

Керівник: Цебенко Л.І., старший викладач кафедри
образотворчого мистецтва Національного
педагогічного університету імені
М.П.Драгоманова

Рецензент: Карпенко В.А., ст.. викладач кафедри
образотворчого мистецтва НПУ імені
М.П. Драгоманова

КИЇВ - 2021

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

Факультет педагогіки і психології

Кафедра образотворчого мистецтва

Освітньо-кваліфікаційний рівень **бакалавр**

Напрямок підготовки **02 Культура і мистецтво**

Спеціальність **023 Образотворче мистецтва, декоративне мистецтво, реставрація**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
професор Шевнюк О.Л.
23 вересня 2020 року

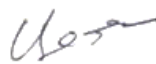

З А В Д А Н Н Я

НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ СТУДЕНТУ

Золотаревич Олені Володимирівні

1. Тема роботи (проекту) Панно «Мавка» та методика вивчення портретного жанру в системі неформальної освіти.
керівник роботи (проекту) Цебенко Любомир Іванович старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.
затверджені наказом від “ 20” жовтня 2020 року № 3
2. Строк подання студентом роботи (проекту) **26 травня 2021 року**
3. Вихідні дані до роботи (проекту) _____
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
  - прослідкувати за історичним розвитком портретного жанру;
  - проаналізувати аналоги, прототипи авторської композиції;
  - виокремити мету і зміст вивчення портретного жанру в системі неформальної освіти;
  - розробити ефективну методику навчання, що покращать вивчення портретного жанру в позашкільних освітніх установах.
5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) **полотно розмір 70x90см, олія.**

6. Консультанти розділів роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1.	Цебенко Л.І., ст. вик. каф. о.м. НПУ ім. М. П. Драгоманова		
2.	Цебенко Л.І., ст. вик. каф. о.м. НПУ ім. М. П. Драгоманова		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з / п	Назва етапів дипломної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Затвердження теми дипломного проекту	жовтень	виз.
2.	Збір теоретичного, практичного та творчого матеріалу до дипломного проекту	листопад	виз.
3.	Затвердження ескізів дипломного проекту	березень	виз.
4.	Творча робота над дипломним проектом	березень	виз.
5.	Формулювання висновків дипломного проекту	квітень	виз.
6.	Попередній захист проекту	квітень	виз.

7. Дата видачі завдання 23 вересня 2020 р.

Студент

Золотаревич О.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту)

Цебенко Л.І. старший викладач
(прізвище та ініціали, науковий ступінь, вчене звання)

Примітки:

1. Форму призначено для видачі завдання студенту на виконання дипломної роботи (проекту) і контролю за ходом роботи з боку кафедри і директора інституту (декана факультету).
2. Розробляється керівником дипломної роботи (проекту). Видасться кафедрою.
3. Формат бланка А4 (210 × 297 мм), 2 сторінки

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА

ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ДИПЛОМНОГО ПРОЕКТУ

Направляється студент **Золотаревич О.В.**

(прізвище та ініціали)

до захисту дипломної роботи (проекту)

за напрямом підготовки **02 Культура і мистецтво**

спеціальністю **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,**

реставрація

на тему: Панно «Мавка» та методика вивчення портретного жанру в системі
неформальної освіти

Дипломний проект і ~~рецензія~~ подаються.

Декан Факультету

проф.Олефіренко Т.О.

(підпис)

Довідка про успішність

Золотаревич О.В..

(прізвище та ініціали студента)

за період навчання на факультеті педагогіки та психології з 2019 року до 2021

року повністю виконав навчальний план за напрямом підготовки, спеціальністю з

таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно 65,2%, добре 34,8%, задовільно 0 %;

шкалою ECTS: A 65,2%; B 26,1%; C 8,4%; D 0 %; E 0 %.

Секретар факультету

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Висновок керівника дипломної роботи (проекту)

Студентка Золотаревич Олена обрала темою бакалаврської роботи жанр декоративного панно.

Зробивши в пояснювальній записці екскурс в історію становлення декоративного портрета, студентка дослідила технологічні основи портретного жанру багато працювала над художнім образом, композиційним та колористичним вирішенням роботи.

Досвід і знання, набуті в час виконання дипломного проекту, стануть у пригоді в процесі педагогічної діяльності майбутнього викладача.

Кваліфікаційна робота виконана на високому професійному рівні та заслуговує на високу оцінку.

Керівник роботи (проекту)

(підпис)

ст. викладач Цебенко Л.І.

“ 26 ” травня 2021 року

Висновок кафедри про дипломну роботу (проект)

Дипломний проект розглянуто.

Студент _____ Золотаревич О.В. _____
(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даного проекту в Державній екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри

образотворчого мистецтва

професор О.Л. Шевнюк

“ 26 ” травня 2021 року

Примітки.

1. Зазначаються дані щодо навчальних досягнень студента за період навчання у вищому навчальному закладі, висновок керівника дипломної роботи (проекту) та висновок кафедри про дипломну роботу (проект).

2. Формат бланка А5 (148×210 мм), 2 сторінки.

ВІДГУК НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Золотаревич Олени Володимирівни
(Прізвище, ім'я, по-батькові)

Зі спеціальності **023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація**
ОКР_бакалавр _____

Тема дипломної роботи: **Панно «Мавка» та методика вивчення портретного жанру в системі неформальної освіти**

Матеріали_полотно, олія

1.Актуальність теми_ У мистецтві портрет – це не лише відтворення зовнішніх характеристик особистості, але й виявлення його особливого та неповторного внутрішнього світу. Вивчаючи зображення людини, діти не тільки навчаються правильних пропорцій, але і вчатьс я краце розуміти емоції, толерантно ставитись до оточуючих. Крім того, не викликає сумнівів, що для більшості дітей тема малювання фігури людини є найцікавішою.

2.Позитивні якості роботи Проаналізувавши в пояснювальній записці історію становлення портретного жанру, студентка демонструє невинадковність вибору теми дипломної роботи, переконливо доводить образотворчий потенціал обраної техніки та доцільність її застосування. Було виконано певну підготовчу роботу, що дозволило зробити відповідні практичні та теоретичні висновки щодо художніх і технологічних її аспектів. Дипломантка багато працювала над художнім образом, орнаментальним та колористичним вирішенням роботи.

У практичній роботі Олена побудувала виразну композицію, раціонально використавши простір полотна. Образотворчий стиль та манера виконання відповідають задуму автора. Осволення основами портретного живопису та створення декоративного панно безсумнівно збагатили мистецький досвід дипломантки, що допоможе їй в подальшій творчій та педагогічній діяльності.

3.Практична цінність висновків і рекомендацій Висновки і рекомендації, зроблені в дипломному проєкті, стануть у пригоді в процесі педагогічної діяльності майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

4.Наявність недоліків Серед недоліків теоретичної бакалаврської роботи незначні текстові помилки. В практичній роботі надто холодний колір тіла, орнамент на тлі міг би бути дустішим. Зауваження не суттєві і не впливають на загальне позитивне сприйняття.

4.Загальна оцінка роботи_Робота виконана на високому рівні і заслуговує позитивної оцінки.

Науковий керівник
старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

(підпис)

_____
Цебенко Л.І.
(прізвище, ініціали)

«31» травня 2021 р.

РЕЦЕНЗІЯ НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ

Золотаревич Олени Володимирівни

(Прізвище, ім'я, по-батькові)

зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

ОКР _____ бакалавр

Тема дипломної роботи

ПАННО «МАВКА» ТА МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПОРТРЕТНОГО ЖАНРУ В СИСТЕМІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

1. Висновок про ступінь відповідності виконаної роботи дипломній кваліфікації і профільуючій спеціальності:

бакалаврська робота відповідає всім вимогам таких наукових робіт. Має понятійний апарат, всі його складові: актуальність, об'єкт, предмет, мету, завдання, які під час наукового дослідження виконані та якісно виконану творчу роботу, що відповідає завданню.

2. Перелік позитивних якостей роботи (з виділенням елементів творчості)

Студентка у даній науково-практичній роботі розробила та обґрунтувала методику навчання портретного жанру в позашкільних навчальних закладах освіти, де простежила історію та розвиток портретного жанру, проаналізувала його сучасні тенденції. Розглянула мету та зміст навчання основам портретного жанру на заняттях з образотворчого мистецтва в позашкільних навчальних закладах та розробила систему завдань для практичного ознайомлення учнів зі створенням портретних мотивів. Дослідила методи покращення пізнавальної діяльності учнів.

Творча робота (авторське панно «Мавка») – виконана на високому професійному рівні з урахуванням всіх вимог до такої роботи. Автор з бережністю та великою повагою звертається міфологічних першоджерел, продовжуючи децю призабуті надбання народного мистецтва. Робота виїшла яскрава та життєстверджуюча, композиційно виважена та цікава.

3. Перелік основних недоліків роботи

В теоретичній частині бажано було б доповнити та розширити наповнення уроку, проте рамки дипломного дослідження не дозволяють це зробити. В творчій роботі, можливо, було б доречно зробити децю холоднішим колір волосся Мавки, проте це може бути авторським баченням, та не дуже позначилося на якості роботи в цілому.

4. Загальна оцінка роботи

Робота виконана на високому рівні і заслуговує високої оцінки.

5. Висновок про можливість присвоєння випускнику кваліфікації

Бакалаврська робота може бути представленою на захист, а студентка заслуговує присвоєння освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Рецензент

(підпис)

Карпенко В.А
(прізвище, ініціали)

Старший викладач кафедри образотворчого мистецтва Національного Педагогічного Університету імені М. П. Драгоманова

(вказати вчений ступінь, наукове звання, посада та місце роботи)

«29» травня 2021 р.

Довідка
про результати антиплагіатної перевірки бакалаврської роботи

Комісією з академічної етики факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова здійснено перевірку бакалаврської роботи на тему: **Пано «Мавка» та методика вивчення портретного канру в системі неформальної освіти**

студентки (та) 4 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація щодо дотримання норм академічної етики.
ІП студента **Золотаревич О. В.**

За результатами аналізу роботи та аналізу звіту подібності, який було сгенеровано системою виявлення збігів/ідентичності/схожості компанії UNICHECK, комісія дійшла до наступного висновку (*вибрати один з варіантів*):

1) Комісією *не виявлено* академічного плагіату. Дана бакалаврська робота може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

2) Комісією *частково виявлений академічний плагіат 0,37%, а саме порушення процедури цитування наукових джерел.* Дана бакалаврська робота *може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.*

3) Комісією виявлено академічний плагіат (обґрунтування факту академічного плагіату додається). Дана бакалаврська робота не може бути допущена до захисту на засіданні Екзаменаційної Комісії.

4) Інше

Голова комісії

Секретар комісії

Матвієнко О.В.

Шулігіна Р.А.

Дата 6 травня 2021 р.

Ім'я користувача:
Матвієнко Олена Валеріївна

ID перевірки:
1007865263

Дата перевірки:
15.05.2021 12:52:11 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet

Дата звіту:
15.05.2021 13:19:17 EEST

ID користувача:
95448

Назва документа: Диплом_Золотаревич

Кількість сторінок: 46 Кількість слів: 10377 Кількість символів: 75253 Розмір файлу: 89.27 KB ID файлу: 1007960636

0.37% Схожість

Найбільша схожість: 0.16% з Інтернет-джерелом (https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/vseDocument/diss_orihovs).

0.37% Джерела з Інтернету

48

Сторінка 48

Пошук збігів з Бібліотекою не проводився

0.3% Цитат

Цитати

7

Сторінка 49

Посилання

1

Сторінка 49

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

17

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОРТРЕТНИЙ ЖИВОПИС У ПРАКТИЧНІЙ ТА ТВОРЧІЙ РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	7
1.1. Історико технологічні основи портретного жанру	7
1.2 Аналіз образотворчих аналогів і джерел	13
1.3 Творча робота над художнім образом, композиційним та колористичним вирішенням	19
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПОРТРЕТНОГО ЖАНРУ В СИСТЕМІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ	23
2.1 Мета і зміст вивчення портретного жанру на заняттях з образотворчого мистецтва в позашкільних навчальних закладах	23
2.2 Методи навчання основам портретного жанру учнів в позашкільних закладах освіти	30
ВИСНОВКИ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	45
ДОДАТКИ	47

ВСТУП

Актуальність теми. Чи не найголовнішою темою в образотворчому мистецтві є вивчення портретного жанру. Значущою ця тема являється через уособлення в собі великої кількості знань з образотворчої грамоти. Навіть людина що знає всі етапи побудови портрету та правила колористики може не досягти довершеного результату. Адже портрет це не тільки про правильність штрихів та ліній, мазків та кольору це про погляд, настрій, манерність. Портрет не «оживе», доки не наділити його душею.

Темою кваліфікаційної роботи є «Панно «Мавка» та методика вивчення портретного жанру в системі неформальної освіти». Учні доволі часто відвідують гуртки, додаткові заняття з образотворчого мистецтва, школи народної майстерності тощо. Головною метою таких закладів залучити дітей до прекрасного, пробудити в свідомості учнів любов та шану до традицій та вмінь нашого народу. Невід'ємною частиною історії народу є фольклор, що здавна передавався у вигляді оповідок, пісень, казок, приказок тощо. Доволі часто в оповідках та легендах особливо в західній Україні були присутні міфічні створіння такі як: Водяник, Мавка або Нявка, Вій, Магура, Доля та інші. Майже всі з них є уособленням духу лісу, його таємниць.

Саме розповіді про міфічних істот заворожують дітей, але Міністерством освіти України не передбачено уроків з образотворчого мистецтва з подібною тематикою, а отже потрібність таких занять в позашкільних закладах стає все очевиднішою. Адже це не тільки поглибить їх знання в українській міфології, а й розвине уяву, абстрактне та критичне мислення, підвищить пізнавальну активність. Для того щоб намалювати ту чи іншу «істоту» потрібно передати образ на папері, що створився в голові з розповідей та казок. Саме на таких

заняттях можна використати вміння малювання портрету, адже та сама Нявка була заблудлою душею, але з людським виглядом.

Також в українській культурі був доволі поширеним портрет в національному вбранні, сімейний портрет, козаків, духовенства, зустрічалися й портрети наймички, що було притаманним для робіт Тараса Григоровича Шевченка. Взагалі Україна багата на великих художників-портретистів, серед яких: Бакаєв Сергій Іванович, Іваницька Марта Єреміївна, Максимович Євген Олександрович, Павлов Капітон Степанович, Рокачевський Опанас Юхимович, Саєнко Микола Іванович, Сингаївський Володимир Іванович, Боровиковський Володимир та інші. Всі вони мають бути прикладом довершеності для підростаючого покоління.

Звичайно проводячи позашкільні заняття потрібно постійно звертатись до творів художників Європи та рідного краю, адже образотворче мистецтво це про візуальне і тільки споглядаючи ми – навчаємось. Під час занять необхідно використовувати репродукції картин відомих художників, адже вивчаючи якусь тему, завжди потрібно посилатись на творчість людини, що вже досягла якихось висот, а отже в неї є чому повчитись. Також варто робити презентації про життя митця для розвитку учнів, рекомендувати до перегляду підбірки біографічних фільмів або книг про життя та творчість художника.

Використовуючи наочність ми навчаємось аналізувати твори, сприймати колір, розбивати на площини, вчимося повітряній та лінійній перспективі, збагачуємо світогляд, вчимося порівнювати, бачити прихований сенс в чомусь, читаємо життя людини по одягу в якому вона є, також зчитуємо думки головного героя портрету, звертаємо увагу на манеру написання роботи, настрої, світло, одним словом вчимося читати портрети як твори.

Обізнаність в творах мистецтва допомагає при написанні власних робіт, спочатку учень може робити спроби щодо копіювання манери автора, і з часом

це чудового допоможе учневі віднайти себе та власний стиль. Тому важливо бути не тільки викладачем, а й наставником та приятелем, адже учень не одразу зможе віднайти себе в безлічі витоків мистецтва, великою справою є запропонувати спробувати все.

Портрет як жанр образотворчого мистецтва дозволяє учням озирнутись навколо себе, закликає розвинути відчуття прекрасного та любові до себе. Поринути в душу іншого та відобразити її світло на полотні.

Мета дослідження – обґрунтувати методику навчання портретного жанру в позашкільних навчальних закладах освіти; створити авторське панно «Мавка».

Завдання дослідження:

- прослідкувати за історичним розвитком портретного жанру;
- проаналізувати аналоги, прототипи авторської композиції;
- виокремити мету і зміст вивчення портретного жанру в системі неформальної освіти;
- розробити ефективну методику навчання, що покращать вивчення портретного жанру в позашкільних освітніх установах.

Об'єкт дослідження – навчання образотворчого мистецтва учнів позашкільних навчальних закладів.

Предмет дослідження – методика вивчення портретного жанру в системі неформальної освіти.

Для розв'язання поставлених завдань дослідження були використані такі теоретичні та емпіричні **методи**: аналітичний – для вивчення мистецтвознавчої та психолого-педагогічної літератури; класифікація та узагальнення – для визначення сутності та змісту навчання основам портретного жанру в позашкільних навчальних закладах; моделювання – для проектування оптимальних методів навчання основам олійного живопису на заняттях з

образотворчого мистецтва; спостереження – для виявлення ефективності методів під час практичної роботи.

Наукова новизна дослідження:

- вперше розроблені ефективні методи навчання основам портретного жанру в позашкільних навчальних закладах, що дозволяють сприймати портрет не як правильне розташування ліній, а як кольорові плями, що в майбутньому спростить роботу при побудові, зображення об'єму, та визначення колірних відношень;
- конкретизовано особливості творчого композиційного і колористичного пошуку в процесі роботи над авторським панно «Мавка»;
- уточнено мету і зміст вивчення портретного жанру в позашкільних навчальних закладах;
- подальшого розвитку набули уявлення про навчання учнів позашкільних установ портретному жанру.

Практичне значення одержаних результатів. Запропонована методика вивчення портретного жанру дозволяє навчити сприймати колір та розуміти його, вивчення анатомії, вивчення повітряної перспективи та плановості, засвоєння інформації про композицію та її основні закони, оволодіння мистецтвом зображення світла та тіні, формує уявлення та практичні уміння в створенні тепло-холодних зображень, ознайомлює з видатними художниками та їх відомими роботами, навчить бачити прихований сенс картини та читати настрої людини за мімікою та пантомімікою, розвиває аналітичне, критичне, логічне, просторове, абстрактне, творче мислення, виховує співчуття, розвиває вміння сконцентруватися за завданні.

Матеріали наукової роботи оприлюднено у виступі автора на II Міжнародній науково-практичній конференції «Педагогіка образотворчого мистецтва: традиції, сьогодення, перспективи», м. Київ, 15-16 квітня 2021.

РОЗДІЛ 1. ПОРТРЕТНИЙ ЖИВОПИС У ПРАКТИЧНІ ТА ТВОРЧІЙ РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

1.1. Історико технологічні основи портретного жанру

Зображення людини – бере початок ще з давніх часів. Це було ще не зовсім технологічно-досконале зображення, але загальний образ можна було вловити. Більшість таких робіт було представлено на камені, а саме в печерах, та й то, більшість уваги приділялась саме величі та могутності людської фігури перед тваринами, а не детальному зображенню фігури, та тим паче обличчя. Від тих часів до становлення портрету як жанру образотворчого мистецтва пройшло багато часу, що дало змогу йому удосконалюватись та отримати конкретне визначення.

Портрет – жанр образотворчого мистецтва головною темою якого є зображення людського обличчя чи постаті. Метою якого є не тільки створити ідентичний до реальності малюнок обличчя людини, але й передати її настрій, переживання, розкрити темперамент або характер, підкреслити типове для конкретної людини положення рук, ніг, голови. Саме завдяки міміці та пантоміміці художник може передати ті емоції, що притаманні характеру людини, що не вербально буде зрозуміло глядачеві.

Міміка – яскраво виражений рух мімічних м'язів обличчя під час розмови, або транслювання конкретної емоції та переживань.

Пантоміміка – мова тіла, рухи або статичне положення, яке свідчить про якийсь психічний стан людини.

Саме тому навіть положення рук та погляд може розповісти цілу історію. Багато може залежати від людини що позує, тобто *моделі*. Цікаво писати портрет коли ти знаєш людину, в тебе є якась враження про неї, аби розповісти

про це на своїй роботі. Тому митці часто перед написанням портрету ведуть бесіду з моделлю, дізнаються особливості її професії, характеру та конкретного психічного стану.

Малюючи портрет з плечовим поясом художник частіше всього звертає увагу спостерігача до погляду моделі в якому захований увесь внутрішній світ людини, його часто малюють на темному фоні, так постать виглядала ще загадковіша та контрастніша. Такий портрет називається *камерним*. Такими портретами вважають: «Дівчину з перлиною» Яна Вермеєра, «Прекрасну Ферроньєру» Леонардо да Вінчі, «Дівчину у вікні» Рембрандта, «Портрет маленької дівчинки» Дієго Веласкеса.

Мистецтво портрету взяло початок в епоху Ренесансу, саме тоді були такими «популярними» камерні та релігійні портрети. *Релігійний портрет* – зображення святих. Найчастіше під час написання таких портретів переважають спокійні емоції, та приглушені відтінки: «Сікстинська мадонна», «Мадонна Конестабіле», «Перетворення Христове» Рафаеля Санті, «Мадонна з дитиною» Сандро Боттічеллі.

Для возвеличення соціального стану та самоствердження в ланці високопоставлених чинів часто замовляли *парадний портрет*, який повинен розповідати про розкіш від самого вбрання моделі, закінчуючи оббивкою на кріслі. Такий портрет могли собі дозволити люди високих звань та статусу [12]. Прикладами таких робіт є: «Філіп II» Тиціана, «Портрет аристократа з Флоренції» Франческо Сальвіати, «Кардинал Гвідо Бентівольо» Антоніса ван Дейка, «Портрет Вінчецо Анасатаджи» Ель Греко, «Сенатор з Венеції» Якопо Тінторетто.

Цікавими особливостями наділений *костюмований портрет*, що розповідає про людину завдяки одягу або якихось окремих атрибутів. Великої уваги заслуговує *історичний портрет* – зображення моделі на тлі історичних

подій, або відомого історичного героя образ якого розповість про якусь історичну подію, часто зображували головного героя сидячим на коню, а жінок одягненими в пишні кринолінові сукні: «Філіп II» Тиціана, «Карл I» Антоніса ван Дейка, «Портрет Катерини II» Дмитра Левицького. Завдяки таким портретам історики могли дізнатись про якісь особливості вигляду історичної постаті, її манер та характеру.

Зустрічаються портрети у вигляді прогулянки на фоні пейзажу. У них безтурботне проведення часу та легкий настрій, розповідається про побутове життя людей, їх буденні справи, назвою таких портретів є *портрет прогулянка* [12]. Такий портрет міг бути як з однією, так із двома, трьома людьми, тобто вже *колективним*. Прикладами таких робіт являються: «Ранкова прогулянка» Томаса Гейнсборо, «Єкатерина II на прогулянці в Царськосільському парку» та «Портрет Д.А. Державіної» Володимира Боровиковського.

Також не можна забувати про *автопортрет* – людина, що намалювала сама себе. «Автопортрет» Рафаеля Санті, «Автопортрет зі свічкою» Тараса Шевченка.

Портрет прекрасно розкривається у кожному з видів образотворчого мистецтва. У скульптурі цей жанр мистецтва досить широко формує уявлення людини про якусь особу що зображена скульптором. *Скульптура* – вид образотворчого мистецтва, характерним для якого створення об'ємних форм з матеріалів, шляхом різьблення, ліплення, висікання тощо. Використовують метал, камінь, глину, пластилін, віск, дерево та навіть мило. Лаконічність форм, довершеність характеру що відображається в загальних та малих формах. Частіше всього аби показати людську красу, створюють маски або ж погруддя, аби краще пропрацювати над кожен міліметр обличчя.

Доволі розповсюдженим є використання портрету в графіці. *Графіка* – вид образотворчого мистецтва, характерним для якого є використання контрастності таких кольорів як чорний та білий, засіб виразності цього виду мистецтва є лінія. Графіка чи не один з найкращих способів розповісти про емоції людини. Штрихи, лінії, крапки створюють симфонії людських переживань. Саме завдяки контрасту чорного та білого на обличчі, кольорове увібране саме в емоціях, які найчастіше передаються поглядом, рухом рук, посмішкою тощо.

Часто можна зустріти роботи декоративного характеру з використанням рис обличчя людини. *Декоративно-прикладне мистецтво* – вид образотворчого мистецтва, що охоплює велику кількість різних професійних занять, для яких є характерним створення декоративних виробів. Це вид образотворчого мистецтва, який розповідає про все на світі, і про любов до рідного краю, і про кохання, і про містику, і про моду, і про зручність.

Портрети можуть використовуватись як малюнки на вітражах, аплікації з сукна або фетру, образи на килимах, розписи на посуді, створення ляльок тощо. У декоративно-прикладному мистецтві частіше використовують не реалістичне зображення обличчя людини, а декоративне, стилізоване. *Стилізація* - спрощення форм якогось об'єкту, предмету без зникнення характерних рис.

Чудово пише історію портрету – живопис. *Живопис* – вид образотворчого мистецтва, для якого характерним є використання кольорових засобів малювання. Частіше всього під словом «живопис» ми розуміємо роботу, що написана за допомогою олійних фарб. Саме цей вид образотворчого мистецтва без помилок розповість вам про людину, таку яка вона є як ззовні так і внутрішньо. Без перебільшень можна сказати, що саме тут зібрані частинки інших видів мистецтва: анатомія та пластика, що ніби виринає з роботи, та

робить її об'ємною - є характерним для скульптури; погляд, яскраво виражений емоційний стан, штрихи що перетворились в мазки ба навіть чорно-білий контраст межує з тепло-холодним, такі ніби різні та одночасно схожі – рисунок та живопис; Стилізація, яка притаманна для ДПМ також існує й в живописі.

Звичайно, якщо говорити про академічний живопис, непотрібно нехтувати точними правилами побудови рисунку голови людини. Вправна побудова олівцем буде гарантувати, що робота фарбами буде легшою та конструктивною. Звичайно, можна починати роботу одразу фарбами, особливо це добре, коли мова йде про етюд. *Етюд* – начерк майбутньої роботи зроблений нашвидкоруч.

Якщо повернутись до історії портрету, можна сказати що відбулось багато змін до того часу, коли реалістично почали зображувати людей. Історія вважає що перші портрети почали свій шлях саме в таких країнах як: Візантія, Рим, Єгипет та Греція. Але довгий час мистецтво було під впливом церкви. Характерним це було для епохи Середньовіччя. Тому у портреті згідно з канонами зображували людей. Тобто: продовгувате обличчя, великі очі, тонкий ніс, тонкі губи.

Починаючи від епохи Відродження та розквіту гуманізму, портрет починає набирати популярність, людей зображують вже реалістично. Також саме тоді з'являються нові положення голови: фас\анфас, профіль та три четверті. Також виникають різні техніки написання, що збагачує та урізноманітнює портрети. На портретах цього часу частіше всього зображували людей високих статусів.

Починаючи від XVIII століття портрети пишуть не тільки людей знатного роду, але й звичайного люду. Це пояснюється тим, що орієнтування мистецтва було вже не тільки на довершену красу зовнішнього вигляду, але й на

прекрасність душі звичайної людини та її переживання, тому роботи цього часу стають більш емоційними.

З появою фотоапаратів, від XX століття портрет почав втрачати своєї популярності. Але більше інтерпретувався в різних стилістичних напрямках, метою яких було вже не стільки показати схожість, а зробити психологічний портрет особистості [18].

Не можна не згадати й про Грецію, та її вплив на види мистецтва, особливо скульптуру. Адже саме там цінувалось фізично сильне та гарне тіло. Кожен м'яз тіла людини повинен говорити про невпинну працю. Мускулисте тіло, та пропорційне обличчя – окраса людини. Яскравим прикладом такої роботи є скульптура «Дискобол» Мирона. Якщо звернутись до Італії, то можна прослідкувати повну протилежність: окрасою (особливо це стосувалось жіночого тіла) була «пухкість». Пухкенькі щічки та пишні форми були ознакою того що дівчина гарно їсть, а отже здорова, та може народити здорових дітей. Прикладами таких робіт є: «Венера Урбінська» та «Портрет молодої жінки перед дзеркалом» Тіціана, «Союз Землі та Води» та «Викрадення дочок Левкіппа» Рубенса» та інші.

В кожній країні та в певний час були свої стандарти краси і якщо взяти портрети різних часів можна в цьому впевнитись, адже малювали частіше всього, те чим захоплювались, що вважалось в той час гарним. Тому так різнились твори образотворчого мистецтва: Греція пишалась статним тілом, Італія залишалась при думці що худоба – ознака хвороби, а здоров'я є в пишному тілі.

Отже, історія портрету має великий шлях що розповідає про становлення його жанром образотворчого мистецтва. Значущим моментом в цій історії є відхід від церковних канонів написання обличчя, людина починає вивчати інших людей, реалістичність починає цінуватись.

Якщо говорити про портрет на території України, то можна сказати, що його розквіт припадає на кінець XVIIIст., до цього портретний жанр більше використовувався в іконописних майстернях. З цього часу митці починають навчатися в Петербурзькій академії мистецтв, з вихідців якої можна назвати чимало відомих художників: Д. Левицький, І. Рєпін, А. Куїнджі, К. Брюллов, М. Врубель, В. Серов, Т. Шевченко, І. Айвазовський, І. Шишкін, М. Мурашко, М. Фешин та інші. Портрети стають більш різноманітними: це і портрети міщан, шляхти, польських королів, козацтва, гетьманів тощо. Пізніше з'являються портрети селян, пояснення тому є зміна світогляду в сторону демократизації. Портретний жанр зазнає впливу європейських шкіл мистецтва, підтвердженням цього є ряд портретів українських діячів, що були написані іноземними художниками. Тож в написаних роботах все більше присутній стиль бароко та класицизму.

Великих змін в портретному мистецтві майже не відбулось аж до XXст.. Твори мистецтва потерпали від більшовицьких репресій, так як і їх автори. Художників змушували писати те, що потрібно було владі. Багато портретів того часу саме політичних діячів. Звичайно були автори прекрасних робіт, що увійшли в історію як митці що дали другий подих портретному жанру: О. Мурашко, М. Жук, О. Кульчицька, О. Новаківський тощо [20].

Отже, історія становлення портрету як жанру образотворчого мистецтва досить цікава. Можна прослідкувати як мистецтво портрету в своїй історії переплітається та залежить від релігії, політики, законів та моди. На сьогоднішній день стандарти краси відійшли на задній план, адже кожна людина цікава не тільки про зовнішність, але й особливостями характеру. Тепер під час написання портрету художник прагне не тільки передати схожість зовнішнього вигляду, а й створює цільний образ, що вміщує в собі дві невіддільні один від одного речі – душу та тіло.

1.2 Аналіз образотворчих аналогів і джерел

Здавалося б, стільки вже написано портретів, скільки вже зроблено роботи до нас, що вже додати нічого. Але кожного дня десь створюється шедевр, люди стають відомими художниками та художницями, і знайдеться той, чиї роботи надихнуть тебе віднайти себе у великому потоці образотворчих ідей та винаходів.

Саме тому так важливо ідентифікувати себе серед безлічі талановитих людей, створити щось самобутнє, але завжди посилаєшся у своєму мистецтві на роботи інших митців.

Тому перед початком роботи потрібно виконати аналіз нескінченної кількості прекрасних картин та виділити головні плюси кожної, те що можна додати до власної праці, але обіграти це по-своєму. Якщо мова йде про портретний жанр мистецтва, то хочеться проаналізувати саме живописні роботи, але не забувати про побудову обличчя в графіці.

Саме Ренесанс подарував світу багато портретів, адже любов до людини та її тіла змушувала творити художників в цьому напрямку все більше й більше. Великим світовим представником портретного жанру є Леонардо да Вінчі. Магія кольору та світла, прекрасно передана повітряна перспектива, довершена анатомія в роботах цього художника надихає глядача. Відомими прикладами таких робіт є: «Джоконда», «Дама з горностаєм», «Портрет музиканта», «Портрет Жинерви де Бенсі», «Автопортрет» тощо.

Мою увагу привертає саме картина «Дама з горностаєм». Достовірно не відомо, чи саме цей горностай зображений на полотні, адже робота була багато реставрована. Дослідники стверджують що під рентгеном можна помітити що

художник написав маленьку сіру тварину, також раніше фон був синього кольору, а з лівої сторони позаду головної героїні роботи можна було побачити двері. Дівчина на полотні зображена з поворотом голови в три четверті, її погляд та тварини спрямований в праву сторону, це може означати що під час написання портрету щось привертало їх увагу. Ввібрана дівчина в модну в той час сукню з квадратним декольте та розрізами на рукавах. На шиї видніються чорні перлини.

Великими митцем що подарував світу «Сікстинську Мадонну» та «Мадонну Констабіле» був італійський живописець, графік та архітектор – Рафаель Санті. Роботи виконані в стилі високого відродження та римського класицизму початку XVI ст.. В портретах митця чудово зчитується характер моделі, особливо в таких портретах як: «Портрет Аньоло Доні та Маддалена Строці», «Портрет кардинала», «Автопортрет», «Портрет дами з єдинорогом» тощо.

Привертає увагу «Портрет дами з єдинорогом». Зображена дівчина з золотавим волоссям, що на той час було ознакою статусу. Обличчя кругле, очі великі а губи непропорційно тонкі, що ніби розповідає про мовчазність її характеру. Яскравий контраст художник створив додавши до серйозного вигляду обличчя яскраві легковажні кучері. На руках в дівчини маленький єдиноріг – символ мудрості, який під пензлем художника здається схожим на ягня.

Також яскравим представником портретного жанру є голландський художник Рембрандт. Його роботи майстерно втілюють в собі весь спектр емоцій та переживань людини. Також споглядаючи його портрети можна помітити прекрасно передану магію світла та тіні. Чудовими роботами Рембрандта є: «Автопортрет», «Портрет старого воїна», «Портрет Антоні Копала», «Портрет Якоба де Гейна III», «Портрет жінки з собакою», «Портрет

Яна Сікса», «Портрет старого в червоному», «Портрет вченого», також серія портретів сім'ї Рембрандта.

Відомим фламандським художником та майстром портрету можна назвати Рубенса. В його портретній галереї можна знайти не тільки портрети міністрів та королів але й дітей, монахів та звичайних людей. Його роботи виглядають досить контрастними – темний фон та легка, світла модель. В його колекції досить багато камерних та парадних портретів серед яких: «Портрет камеристки Інфанти Ізабелли», «Портрет Клари Серени Рубенс», «Портрет Філіпа Рубенса», «Портрет дами в солом'яному капелюшку», «Портрет Анни Австрійської», «Голова юнака одягненого в обладунки», «Портрет Ізабелли Брант», «Портрет Монаха», «Портрет Антоніса ван Дейка».

Автор відомої роботи «Фрейліни» Дієго Веласкес – іспанський живописець, придворний художник короля Філіпа IV – вважається одним із майстрів універсального живопису. Кожен портрет художника має свій настрій, а модель – невичерпну харизму. Прикладами таких робіт є: «Автопортрет», «Портрет короля Філіпа IV» загалом було написано близько півтора десятка портретів короля, «Дама з віялом», «Портрет інфанти Маргарити» тощо.

Україна – країна, що багата на художників, а особливо портретистів. Художники нашого краю як ніхто інший цінували зайнятість людини, намагались передати особливості буденного клопоту в портреті, в результаті це була не стільки гарна «картинка», але прекрасно прописаний під пензлем майстра цілий психологічний портрет.

Дуже цінував простий образ наймички Тарас Григорович Шевченко – прослідковувалось це не тільки в літературних творах, але й в художніх надбаннях майстра можна зустріти графічний психологічний портрет «Наймичка», та славнозвісну роботу «Катерина». Багато жіночих портретів

було написано Шевченком, а саме: «Портрет Анни Закревської», «Портрет дівчини з собакою», «Портрет Кейкуатової», «Портрет Агати Ускової», «Портрет Оксани Коваленко», «Портрет Ядвиги Гусикової», «Портрет натурщиці Амалії Клоберг», «Портрет Варвари Репніної», «Портрет Лукер'ї Полусмак», «Портрет Маєвської», «Портрет Горленко», «Портрет Катерини Кейкаатової», «Портрет М.В. Максимович».

Також не можна не згадати про серію автопортретів, в яких можна чудово прослідкувати як змінювалась зовнішність та характер протягом життя поета та художника. На роботі «Автопортрет зі свічкою. 1845» зображений молодий письменник з відкритою душею, якщо звернутись до пізнішої роботи «Автопортрет.1847» - можна побачити чоловіка, воєнного службовця та вже більш серйозного [17].

Кажучи про українських митців кінця ХІХ ст. не можна не згадати про художника-живописця Миколу Пимоненко. Його образотворчі твори пронизані українським колоритом, сільським побутом та культурою. Автор таких відомих робіт: «Святочне ворожіння», «Продавець квітів», «Жниця», «Портрет Марії Нестеренко», «Українська селянка» [15].

Час йде, разом з часом все навколо піддається змінам, це стосується й мистецтва. Художників реалістів стало достатньо багато, та аби якось виділитись з-поміж всіх, треба було вигадати щось нове, ввести корективи в творчість. В кінці ХІХ ст. на початок ХХ ст. в мистецтві з'являється новий стиль – модерн. Характерним для якого було поєднання пластичного, декоративного, символічного та орнаментально разом зі сталими правилами створення образу в живописі, графіці, скульптурі тощо. Також в роботах стилю модерн кольори перестають повністю відповідати моделі, а стають більш штучними, аби справити на глядача ще більше враження. Прикладами таких робіт в українському образотворчому мистецтві є: «Жіночий портрет» Олекси

Новаківського, «Портрет співачки Ресгаль» Євгена Буковецького, «Автопортрет» Всеволода Максимовича [19].

Також, говорячи про «модерн», не можна не згадати Олександра Мурашко – український художник, що прославився своєю роботою «Карусель» в стилі модерн.

Одним з таких митців - модерністів можна вважати австрійського художника Густава Клімта. Його роботи виглядають заворожуюче, оскільки в них зібрані декілька основних принципів, що проплетені через кожен його роботу – стилізація, символізм, та в якійсь мірі еротизм.

Частіше всього в своїх роботах Клімт зображував жінок огорнутих витонченим візерунком, що складався з дрібних кольорових плям. Але це були не просто фігури жінок, це були жести та пози, кожна з яких розповідає про таємний символізм роботи. Характерним це було для ранніх робіт митця, пізніше на свої картинах він почне використовувати більш спокійні та прозорі кольори. Також притаманним для творчості Густава Клімта було порушення вічних тем: смерті, кохання та пристрасті. Митець був прихильником експериментів і завжди був в пошуку нових методів обрамлення головних героїв картини.

Але модернізм не завжди був присутнім в його роботах. Клімт навчався в школі декоративного мистецтва в Відні, в ті часи картини були академічного характеру, ні що не натякало на яскраві кольори та художні образи, що в майбутньому зроблять його неповторним. Але в кінці XVIIIст. в житті митця настають смутні часи, результатом чого його роботи стають моторошними: темні плями, похмурі сюжети [9].

Поверненню до життя сприяла велика кількість жіночої уваги, подих життя, що повернув Клімта до написання великої кількості яскравих портретів. Саме ця жіноча енергія життя міститься в роботі «Дама з віялом» 1917-1918рр.

Витонченість жіночої фігури, мудрість що, можна помітити за ледь помітною усмішкою. Навіть кімоно, що спало з плеча, відкриває глядачу істинну жіночу душу. Віяло, яке дама тримає розслабленою рукою – закриває потаємні кутки її душі. Навколо зображені такі любимі образи Клімта – яскраві квіти та екзотичні птахи, а жінка навколо них – цариця.

Розглянемо «Портрет Аделі Блох Бауер». Робота виконана в притаманних йому золотавих кольорах та орнаментах, використана техніка рельєфу та сусального золота. Тіло головної героїні написане в холодних тонах, що досить відрізняється від інших кольорів картини, це дає змогу глядачеві одразу побачити її. Фігура жінки зображена домінантно з правої сторони, надаючи роботі з лівої сторони пустий простір та легкий натяк на неформальне оточення [8].

Робота була написана в 1907 році, а через 5 років в 1912 році художник написав ще один портрет Аделі Блох Бауер. В цій роботі можна побачити жінку, повернену тілом та обличчям до глядача, з впевненим але дещо сумним поглядом. Одягнена вона в сукню, з плечей до низу як струмком спускається шаль, а на голові красується темний капелюх, що є головним акцентом роботи, позаду видно квітчастий зелений сад, що є контрастним із заднім червоним тлом (Додаток А).

Також цікавими та яскравими роботами митця вважаються: «Поцілунок», «Даная», «Ідилія», «Адам і Єва», «Дівчата», «Надія», «Водяні змії» тощо.

Отже, можна прослідкувати таку тенденцію, що людина впливає на мистецтво, а мистецтво впливає на неї. Кожен художній образ, що зображений на полотнах художників так чи інакше викликає якусь емоцію у глядача. Кожен трактує картину по-іншому, один зверне увагу на схрещені руки та скаже що зображена людина зі закритим характером, інший побачить широко

відкриті очі та злегка відкритий рот та буде вважати що перед ним емоція здивування. Образотворче мистецтво допомагає глядачеві постійно збагачувати свій світогляд, через призму емоцій, історії та фарб, що притаманні картинам.

1.3 Творча робота над художнім образом, композиційним та колористичним вирішенням

Створюючи свої роботи, постійно треба звертатись до мистецьких здобутків інших художників. Звертати увагу на колористичне чи композиційне вирішення, та який саме художній образ виник в результаті: про що він розповідає, або що він приховує, використовуючи лише невербальні засоби поведінки.

Завжди потрібно згадувати роботи інших художників, адже споглядаючи та аналізуючи – ми навчаємось. Кожна людина досягає чогось використовуючи знання попереднього, тому потрібно читати біографічну літературу про художників або переглядати біографічні фільми та звичайно ходити в музеї та галереї. Це не тільки розширить світогляд, але й збагатить духовно, додасть впевненості в собі, умотивує до нових звершень.

Також незмінним залишається вплив уподобань людини на власну творчість. Створюючи роботу ви будете використовувати референси тих робіт, чия манера виконання вас захоплює. Якщо ви позиціонуєте себе як художник-портретист чи художник-пейзажист ви будете в захваті від робіт Рембрандта та Леонардо да Вінчі чи Айвазовського та Куїнджі.

Обираючи чим та як писати дипломну роботу, зверталась до практичних вмінь, та вподобань. Споглядання на портрети, тим паче виконані олією вважаю своїм найбільшим захопленням. Адже людина, що пише свої роботи

олією повинна знати не тільки основні закони живопису, але й має гарно володіти графікою. Це повинна бути працьовита та завзята людина, та що живе цією справою. Живопис – для мене є шляхом, що повинна пройти кожна людина, яка хоче не просто «писати» роботи олією, а прагне створювати нове життя, нову історію на полотні.

Також мені подобається модернізм і всі його витoki, але й незмінною залишається моя любов до робіт епохи Ренесансу. Перед створенням ескізу провела аналіз робіт художників епохи Ренесансу, голландських та українських художників, також взяла до уваги художників модерністів. За приклад вирішила взяти роботи в стилі модернізм та його яскравого представника Густава Клімта.

Саме надихнувшись роботами Клімта я створила ескіз подальшої дипломної роботи. (Додаток Б) Хотілось запозичити саме головне, що привертає увагу інших: робота повинна бути яскравою та життєрадісною адже людина, що поглядає на роботу іншого – переймає емоцію що там зображена. Тому під час пошуку кольорового вирішення прийшла до висновку що це будуть: жовті, жовто-гарячі, червоні, світло-зелені кольори. Також ці кольори притаманні роботам вищезгаданого художника, на творчість якого я опираюсь. Це роботи: «Поцілунок», «Портрет Аделі Блох-Бауер», «Леді з віялом», «Портрет Фріци Рідлер», «Надія» тощо. Мала на меті запозичити не тільки колористичне рішення картин митця, але й прослідкувати його манеру виконання портретів.

Також потрібно розуміти, що пишучи живописну роботу, потрібно вкладати в неї не тільки смисловий сенс, але й дидактичний. Робота має навчати чомусь інших, якщо говорити про позашкільні навчальні заклади, дана картина може використовуватись як наочність під час вивчення орнаменту та звичайно портрету.

Композиційно головна фігура буде зміщена в праву сторону, а погляд спрямований в перед, позаду має виднітись коло, яке вмістить в собі танок з квітів.

Це повинна бути легка та спокійна жіночна натура, витончений та граційний, неземний образ. На мою думку, довершеності цій задумці додає саме міфічність – якої так багато в образі міфічного створіння, цариці лісової – Мавки. Під час створення художнього образу мавки, я опиралась на такі критерії: здивування, краса та казковість.

Це здивоване обличчя, легкість повороту, волосся, що змінює свій колір від переходу пори року. Мавка – берегиня лісу, саме тому ліс також оберігає її, застилаючи плечі завітчаними килимами, що будуть зображені на моїй роботі.

Аби привернути увагу глядача, хочеться додати до роботи іскру. Якщо повертатись до легенд – Мавка – міфічна заблудла душа лісу, що не знайде спокою, а отже за своє існування бачила багато цікавого. Єдиний орган людського тіла що може закарбувати побачене та відображає внутрішній світ це очі. Тому погляд головної героїні повинен бути глибоким, має розповісти про ті лісові таємниці, що невідомі людським душам.

Які емоції переповнюють людину, яка зіштовхується з потойбічними та міфічним? Звичайно що, здивування та страх. Але чи не такі самі емоції виникають у міфічних створінь, що за легендами пліч-о-пліч існують поруч з людом, та вже чимало перейняли від нього. Тому як дзеркало людських емоцій – художній образ Мавки переповнює здивування.

Її волосся ідентифікатор пори року. Коли світить весняне сонце, то волосся берегині лісу приймає всі відтінки молодих стеблин, що тільки виростають, завітчуються в проліски, тюльпани та крокуси, та як тільки день стане жаркішим, то зачіска стає темно-зеленого кольору з простеленими

доріжками цвіту папороті. Як тільки завершується бабине літо – волосся приймає всі відтінки помаранчевого, а взимку – блакитного. На своїй роботі буду зображувати осінню Мавку, ту що готує ліс до зимового сну.

Образ що створений у роботі повинен розповідати історію, аби глядач без слів міг зрозуміти головний задум автора. Тому кожен елемент композиції повинен підсилювати один одного створюючи тандем.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ОСНОВАМ ПОРТРЕТНОГО ЖАНРУ УЧНІВ В СИСТЕМІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1 Мета і зміст вивчення основам портретного жанру на заняттях з образотворчого мистецтва в позашкільних навчальних закладах

На сьогоднішній день робота учня не вважається просто дитячим малюнком, а несе в собі велику кількість інформації про світобачення автора. Адже ми зображаємо дійсність на папері так, як ми її сприймаємо, а отже в кожного буде не схожий один на одного малюнок. Головна робота вчителя не намагатись змінити роботу учня відповідно до стандартів, а підкорегувати напрям руху олівця, даючи простір для фантазії.

Образотворче мистецтво – один із найголовніших предметів, що має вплив на розвиток уяви та фантазії дитини. Тому учням і вчителям важливо

мати взаємодію, де вчитель: конкретно виділяє головні знання і вміння, що повинен мати учень після вивчення курсу, створює дружню та творчу атмосферу, приділяє увагу підбору цікавих та робочих методів навчання, а учень в свою чергу – сумлінно працює на досягнення результату.

Але не можна не зазначити, якщо ми говоримо про позашкільний навчальний заклад, то завдання цих занять має бути скорегованим, адже учень не тільки має на меті здобути навички якогось з мистецтв, але й відпочити та потоваришувати з іншими учнями, а отже соціалізуватись. Тому важливо створити дружню та творчу атмосферу, що сприятиме заохоченню учня до пізнання чогось нового.

На заняттях з образотворчого мистецтва, навіть на вузько профільних, що спеціалізуються на одному жанрі, наприклад: гурток «Портретистів», мета якого ґрунтується на вивченню учнів основ написання портрету, інформація має бути не тільки про портретний жанр, але й про пейзажний, батальний, натюрморт тощо. Це пояснюється тим, що митець повинен бути розвинений всебічно, а отже розумітись не тільки в одному жанрі.

Портретний жанр, один із основних жанрів образотворчого мистецтва, що впливає на світогляд, спостережливість та навіть самосприйняття учнів. Під час таких занять головним завданням можна вважати прищеплювання учням такого поняття як: кожна людина особлива та кожна людина прекрасна. Потрібно додавати заняття з самопізнання, тобто малювання автопортретів, та заняття малювання один одного.

Через самопізнання учень досягає консенсусу з власним тілом, починає бачити не тільки те що йому не подобається у власній зовнішності, але й прекрасні сторони, ті що роблять її\його унікальним. А любов до власного тіла породжує нормальну самооцінку, а отже – відсутність комплексів.

Заняття з темою малювання один одного з натури розвиває спостережливість учня, адже потрібно не тільки показати схожість товариша чи подруги, а вловити та показати характер людини. Тому перед написанням портрету важливо поспілкуватись з людиною яку будеш зображати. Потрібно в голові створити психологічний портрет, який як найкраще буде описувати людину.

Також заняття з портретного живопису розвивають відчуття прекрасного, адже обговорюючи якусь тему, завжди потрібно згадати художника, що добився висот в якомусь виді портрету. Звичайно слова потрібно підсилювати наочністю. Тому великої уваги потрібно приділяти роботам митців, а саме: показу репродукцій, розповідей про якусь знамениту картину, цікаві факти що привернуть увагу учня, адже нікому не подобається слухати суху інформацію. Також цікаво залучати до пошуку інформації учнів.

Але це не тільки жанр мистецтва, що розвиває гарний смак та розуміння краси людського тіла, це ціла наука, межі якої відсутні. Тому важливо виокремити, яка мета та зміст портретного жанру на заняттях з образотворчого мистецтва в системі неформальної освіти.

Мета: навчити учнів позашкільних навчальних закладів основам портретного жанру.

Зміст навчання портретного жанру полягає в :

- навчити сприймати колір, та розуміти його;
- вивчення анатомії;
- вивчення повітряної перспективи та плановості;
- засвоєння інформації про композицію та її основні закони;
- оволодіння мистецтвом зображення світла та тіні;
- мати уявлення та практичні уміння в створенні тепло-холодних зображень;

- ознайомлення з видатними художниками та їх відомими роботами;
- навчити бачити прихований сенс картини;
- читати настрій людини за мімікою та пантомімікою;
- розвиток аналітичного, критичного, логічного, просторового, абстрактного, творчого мислення;
- бути емпатійним;
- розвивати вміння сконцентруватися за завданні.

Велику роль в сприйнятті теми учнями грає наявність педагогічного малюнка. Адже зорове сприйняття разом із почутою інформацією має більше результату, а ніж сухо викладений матеріал. Аналіз педагогічного малюнка повинен бути повним та поступовим. Учень повинен чітко розуміти яке завдання перед ним стоїть, і аналізуючи зразок може виділити для себе позитивні прийоми, які можна використати у подальшій практичній роботі. Також частіше всього педагогічний малюнок виступає як мотиватор творчої активності, адже учень споглядає, мотивується, творить.

Колір в роботі з портретом досить важлива річ, адже за допомогою кольору можна показати сум, радість, здивування, страх та інші. Тому важливо перед написанням портретів вивчити всю систему теплих та холодних кольорів їх властивості та походження. В практиці учень має бачити невидиму лінію що поділяє голову на площини, кожна площина має власний колір, тінь, світло, півтінь, полиск та рефлекс.

Портрет що зображений у приміщенні частіше за все має теплу тінь та холодне світло, якщо натура знаходиться на відкритому просторі то – холодну тінь та тепле світло. Учень повинен навчитися поділяти зображення на теплі, холодні та ахроматичні кольори, та розуміти що кожен колір може бути як теплим так і холодним (окрім ахроматичних). Ахроматичні кольори: чорний, сірий, білий.

Портрет, що буде зображений на фоні червоного кольору буде нести в собі агресивніший настрій, а ніж нейтрально сіре тло (Додаток В). Також велика увага звертається до кольору одягу, він також може показувати настрої людини, її характер та тип темпераменту. Певно що інтроверт та меланхолік дивно буде виглядати вбраним в яскраво червону сукню.

Головною та обов'язковою задачею вчителя перед написанням портрету є ознайомити учнів з основами анатомії. Адже портрет це не просто змалювати з натури не вдаючись в подробиці, це детальна (спочатку візуальна) характеристика особливостей черепа натури, а потім вже й побудова олівцем або начерк. Звичайно потрібно ознайомити учнів з основними стандартами пропорцій тіла, але нагадувати, що кожна людина неповторна та особлива, тож побудова трішки може відхилятися від стандартів зображень.

На заняттях з вивчення портретного жанру, необхідно неодноразово повторювати про такі поняття як плановість та повітряна перспектива. Показ спочатку фото та картин із зображенням гір або лісу вдалині, а потім перехід до репродукцій портретів відомих художників, аби провести паралель та довести, що повітряна перспектива існує і в портреті, і в натюрморті, і в пейзажі. Дуже важливо аби учень на уроках з образотворчого мистецтва міг засвоїти, що чим далі предмет або об'єкт від глядача тим він стає прозорішим, чим ближче – контрастнішим, насиченим. Так обличчя людини на портреті буде контрастним, а волосся що за тім'яною частиною – майже прозорими.

Ні один портрет не починається без правильного композиційного вирішення. Композиція – розміщення предмета чи об'єкта на площині відносно від глядача. Адже композиція картини може розповісти про художника як про освіченого митця, людину що не боїться експериментувати, або як про людину що не знає законів композиції. І звичайно, одним із основних пунктів, що має

засвоїти учень це композиція, адже правильне розміщення об'єкта відносно інших предметів або об'єктів це вже зроблено пів роботи.

Кожен предмет чи об'єкт має світло та тінь. Під час створення портрету світло та тінь мають велике значення. Так якщо зробити тінь не в тому місці де потрібно то в кінцевому результаті натура може вийти не зовсім схожою ба навіть тінь може порушити анатомію обличчя. Адже тінь, що присутня на обличчі, обволікає по його формі, не порушуючи анатомічну будову. Також не можна забувати про пояснення того, що між тінню та світлом є ще тон, півтон, які учні так часто плутають. Особливу увагу варто зосередити на поясненні поняття рефлекс. Кожен предмет має колір, предмет що знаходиться біля іншого предмета, буде відбивати його колір.

У кожної картини має бути якась тема, сенс, історія, настрої. Людина, що споглядає роботи художника і розпізнає прихований сенс в якихось предметах, відкриває для себе внутрішній світ митця. Якщо учень не розпізнає прихованого сенсу роботи, та вчитель не розповів про картину цікавих фактів, то дитина має на думці що робота незрозуміла та не цікава. Учень має навчитись бачити зв'язок між предметами, що зображені на полотні, розуміти чому натура повернута в одну сторону, а дивиться в іншу. Це навчить його критично та логічно мислити, відділяти головне від другорядного, творчо та по-новому підходити до виконання власних робіт.

Мова тіла – пантоміміка та міміка на портретах багато що можуть розповісти про головного героя, або те, що з ним відбувається в даний період часу, настрої, психологічний стан. Так емоцію хвилювання можна зовсім не зображувати на обличчі, а дати маленький натяк на руки натури, аби глядач сам зміг зрозуміти що відбувається з людиною на полотні, про що вона думає, що в неї трапилось. Така прозора гра між художником та глядачем робить мистецтво

цікавішим. Учень стає уважнішим до інших людей, вчиться читати настрій іншого невербально.

Якщо говорити про емоції в портреті, то потрібно нагадати про те як важливо бути емпатійним, тобто вміти співпереживати. Беземоційна людина – не цікава людина, у неї немає яскраво вираженого психологічного образу за яким хотілось би постійно спостерігати. Тому потрібно навчити учнів як правильно виразити свої емоції на полотні та вміти співпереживати іншому. Якщо учень буде розпізнавати емоції, що зображені на полотнах художників, то згодом сам навчиться створювати емоційні роботи та на підсвідомому рівні переймати прийоми що використовують митці.

У кожної дитини свій темперамент, один може виконувати завдання протягом часу заняття без перерви, а інший потребує часу для відпочинку. Під час довгої роботи учень може не бачити власних помилок, робити щось «через силу» аби скоріше домалювати та відпочити, але це не про образотворче мистецтво де малювання повинно бути просто як відпочинок душі. Тому важливо аби під час роботи учень мав перерву.

Якщо підходити цікаво до проведення заняття, постійно потрібно враховувати інтереси дітей, мати уявлення про їх захоплення, адже час йде. Якщо ти працюєш з дітьми потрібно бути обізнаним в новинках кіно, відеоігор, соціальних мереж тощо. Частіше всього діти надихаються саме цим, тому заняття з малюванням портретів героїв їх улюблених кінофільмів, або персонажа з відеогри будуть досить доречними. Також цікавим варіантом можна вважати створення учнями портрету власного персонажу, що розвине їх творчість та надасть запалу для подальшої образотворчої активності.

Звичайно, що навчання повинно ґрунтуватись на основі загально-дидактичних принципів, що є передумовою хорошого результату. Слід виділити

основні принципи навчання образотворчого мистецтва в закладах неформальної освіти:

- принцип науковості;
- принцип систематичності;
- принцип свідомості та активності;
- принцип виховуючого характеру;
- принцип наочності;
- принцип врахування вікових особливостей;
- принцип інтерактивності;
- принцип спонукання до творчого самовираження.

Принцип науковості передбачає, що кожна інформація сказана вчителем має ґрунтуватись на наукових дослідженнях. Принцип систематичності має на меті впорядковане вивчення інформації учнем. Головною метою принципу свідомості та активності є свідоме сприйняття учнем інформації та активність розумової діяльності. Принцип виховуючого характеру ґрунтується на розвитку естетичного смаку та вмінні співчувати.

Принцип наочності передбачає підсилення кожного слова вчителя засобами ТНЗ, педагогічним малюнком, фотографіями, репродукціями тощо. Принцип врахування вікових особливостей має на меті підбір інформації відповідно до віку учня, а отже молодшого віку учень – більше дитячого, старшого віку учень – більше наукового. Принцип інтерактивності ґрунтується на переплетенні декількох видів мистецтв, що різносторонньо розвиває дитину. Принцип спонукання до творчого самовираження передбачає залучування учня до пошуків себе у мистецтві.

Отже метою занять з написання портрету є всебічне розвинення особистості. Заняття сприяють формуванню елементарних знань портретного жанру, узагальнюють та систематизують загальні поняття як: колір, світло та

тінь, композиція, повітряна перспектива, плановість, формують уміння аналізувати картини художників та знаходити переконливі аргументи для відстоювання власної точки зору; розвивають аналітичне, логічне, критичне, абстрактне, просторове, творче мислення, фантазію; розвивають вміння сконцентруватися на завданні; виховують прагнення до прекрасного; виховують почуття людяності тощо.

2.2 Методи навчання основам портретного жанру учнів в позашкільних закладах освіти

На сьогодні заклади освіти спрямовані на те, що спосіб викладу інформації має бути легким, цікавим та продуктивним. Під час проведення занять вчитель має бути товаришем, а в аудиторії має панувати дружня атмосфера. Тому рекомендовано використовувати ряд цікавих методів навчання, що сприятимуть навчальній діяльності учня.

Звичайно на заняттях з образотворчого мистецтва теж потрібне використання інтерактивних методів навчання. Такі методи сприяють підвищенню пізнавальної активності, розвитку творчого підходу до виконання завдань учнем, критичного мислення та головне зародженню дружніх відносин в колективі.

Саме тому важливо творчо підходити до проведення занять, не тільки використовувати інформацію з інтернет-джерел, підручників та методичної літератури, але й залучувати ігри, мистецтво кінематографу, музику тощо. Це урізноманітнить навчальний процес та дасть змогу відпочити дітям, що так важливо для позашкільного навчального закладу.

На уроках з вивчення портретного жанру велику роль грає теоретична частина, яку завдяки інтерактивності методів можна цікаво представити у вигляді гри, кросворду, ребусу або вікторини.

За джерелом знань можна виділити такі групи методів це: наочні, словесні та практичні методи. Всі три групи методів активно впливають на результат роботи. Вчитель повідомив тему заняття та розповів про портрет прогулянку, доповнив розповідь презентацією з роботами художників, зробив аналіз художнього твору «Ранкова прогулянка» Томаса Гейнсборо, і як закріплення почутого розпочав практичну роботу учнів, завданням яких було намалювати портрет прогулянку. Тобто при проведенні даного заняття було використано наочні, словесні та практичні методи.

За ступенем активності учнів існує два методи навчання: активні та пасивні. Активні методи навчання виступають як методи, що спонукають учнів до активізації розумової, практичної, пізнавальної діяльності. Пасивні методи, навпаки, ґрунтуються на системі: один розповідає, інші слухають, де вчитель виступає в ролі оратора.

На заняттях вивчення портретного жанру саме доцільніше використовувати активні методи роботи, ті що сприяють залученню учнів до навчально-пізнавальної активності, а отже результатом якої є технологічно правильно та творчо виконаний портрет.

Можна виокремити методи за ступенем керівництва навчально-творчою роботою: навчально-творча робота під керівництвом вчителя та самостійна робота учнів. Відповідно перший метод допомагає учню отримати досвід від вчителя, а в самостійна робота – використати цей досвід.

Також слід виділити ряд цікавих методів, що можна використовувати на заняттях з вивчення портретного жанру. Ті методи, що сприяють навчально-пізнавальній активності, соціалізації, творчості, розвитку фантазії та уяви тощо.

Ці методи мають назву інтерактивні. Саме під час їх використання учні перестають грати пасивну роль та починають активно залучатись до роботи.

Інтерактивні методи навчання підсилюють роботу дидактичних принципів навчально процесу. Важко описати значення інтерактивності на заняттях образотворчого мистецтва, а саме вивчення портретного жанру. Адже, це ті методи, що змушують учнів думати, зосереджуватись на темі, виділяти головне і впливаючи з цього розвивають аналітичне та критичне мислення. Будь яке введення новітніх методик в освіті повинне орієнтуватись на його значенні в продуктивності навчання.

Отже, слід виділити інтерактивні методи та форми навчання, що рекомендовано використовувати на заняттях з вивчення портретного жанру в закладах позашкільної освіти.

Асоціації. Побудова асоціативного куща. Як краще запам'ятовується інформація у вигляді конспекту чи схем? Вченими доведено, що процес запам'ятовування краще проходить коли перед очима не лінійно зображений текст, а схематично, модельовано промальований.

Принципи зображення асоціативних схем. Вчитель наголошує учням тему заняття, та просить написати на завчасно підготовлених аркушах паперу або зошитах ключове слово теми в центрі аркуша. А потім відносно фантазії кожного учня, вони повинні зробити відгалуження це можуть бути гілочки чи наприклад промінчики. На кінцях гілочок учні повинні написати слова що характеризують ключове слово, або ті слова що з ним характеризуються, те що перше приходить на думку.

Звичайно, велику роль грає оформлення, тому варто заохочувати учнів до акуратності та фантазії, то слід запропонувати домалювати картинки, що будуть характеризувати тему, розмалювати схему в різні кольори, аби кожне слово буде асоціюватися з певним кольором. Саме на цьому моменті в учнів

почне розвиватись логічне мислення та зорова пам'ять. В кінці цього методу варто зробити виставку схем, виділити творчі схеми. Також варто залучати учнів до обговорення цієї практичної роботи, отже кожен може розповісти про те що саме він хотів зобразити, та чи задоволений він своїм результатом.[11,10]

Під час вивчення теми портрет, використання методу асоціативний куцх буде досить доречним. Ця робота покаже ставлення учня до соціуму та перш за все до себе, в якій ланці його пріоритетів можна знайти місце любові до себе. (Додаток Г)

«Парашутисти». Метод, що передбачає роботу в парах. Кожній парі роздається парашут з визначенням понять, а самі поняття зображені на дошці у вигляді квадратів. Основним завданням цього методу є підкріпити парашут до правильної корзини за певний період часу. Наприклад «Зображення натури або історичної персони на тлі історичних подій» на корзині буде напис» – історичний портрет. (Додаток Д)

Такий інтерактивний метод можна використовувати на узагальнюючих заняттях, або на повторення теми. Він сприяє активізації аналітичного мислення, розумовій активності, та вихованню дружніх відносин у колективі. Також цей метод працює на запам'ятовування інформації шляхом отримання емоцій. Учень встиг віднайти всі поняття, отримав задоволення, запам'ятав інформацію.

«Вірю – не вірю». Після вивчення теми «Видатні художники України», можна провести такий метод. Суть якого закладається у запитаннях, що стосуються конкретної теми, та перевірки засвоєння знань учнів. Наприклад: «Чи вірити ви що Шевченко навчався в Петербурзькій академії?». Відповідь учнів має бути «так» або «ні».

«Бліц- опитування». Інтерактивний метод завданням якого є перевірити повноту знань учнів. Перед опитування вчитель дізнається, хто з учнів хоче приймати участь, а хто – ні. Всі хто приймають участь можуть сісти в рядок і кожен учень наступному задає запитання що стосується теми, яка вивчається. Вчитель може корегувати хід роботи, коли питання від учня може бути не коректним або не повним. Такий метод можна проводити як змагання на узагальнюючих заняттях. Коли колектив буде ділитись на дві команди, і хто швидше впорається, той матиме якесь заохочення. [11,12]

Такого плану метод добре впливає на запам'ятовування учнів, стимулює розумову та пізнавальну активність, забезпечує дружню атмосферу.

Під час вивчення нової теми можна запропонувати відгадати загадки, розв'язати ребуси або кросворд. Це вмотивує учнів до подальшої роботи, підвищить інтерес до теми.

Під час аналізу репродукцій картин можна використати метод «Прес». Суть цього методу полягає в тому аби учень навчився під час дискусії відстоювати власну точку зору, міг сформулювати поняття на які він покладається під час висловлення думки. Робота методу починається з:

1. Позиції: «я вважаю...».
2. Обґрунтування: «тому що...» пояснення власної позиції.
3. Приклад: «наприклад...» доведення власної позиції шляхом наведення фактів або даних.
4. Висновки: «отже я вважаю...» зробити висновки, яке враження у вас від даного витвору мистецтва.

Під час використання цього методу варто зазначити, що важливо використовувати джерела, а отже: статті газет, книги, думку експертів, інтернет-джерела, думку вчителя тощо [11, с. 13]

Метод «Картинна галерея». Суть цього методу полягає в тому, щоб вчитель розмістив на дошці/презентації приблизно чотири або п'ять фотографій, що характеризуватимуть якесь поняття або явище. Наприклад: на дошці розміщено чотири фотографії на яких зображено перуку, ошатне вбрання, дорогий інтер'єр та дівчина. Відповіддю буде парадний портрет. Аби цікавіше проводити цей метод, учнів можна поділити на групи, кожного разу як буде лунати правильна відповідь – буде записуватись на дошці. Цей метод добре підійде саме на перевірку засвоєння знань. Він добре розвиває асоціативне, критичне та логічне мислення.

Метод «Місткий кошик». На початку заняття учні повинні зобразити на аркуші паперу великий кошик. Завдання, що буде стояти перед дітьми: написати якнайбільше термінів, понять, персоналій та їх робіт, взагалі все що стосується теми, що вивчалась, аби повністю заповнити кошик. Вчитель дає певний час на виконання завдання, потім зупиняє учнів, та просить кожного по черзі зачитувати ті терміни, що в нього записані. Якщо термін або поняття збігався з вашим, його потрібно закреслити. Переможець той, в кого залишилось якнайбільше не закреслених слів.

Метод «Доміно». Метод полягає в тому щоб учні засвоїли поняття, що вивчались на цьому ж занятті. Можна кожному учневі давати в руки аркуш, на якому написано початок поняття, а закінчення буде на дошці. Завдання учня буде віднайти закінчення поняття [11, с. 14].

Метод «Художник». Кожен з учнів мріє стати відомим художником, а чому б на день не перетворитись в нього? Метод має завдання: формування в учнів знання щодо життя та творчості відомих митців, розвиток комунікаційних навичок, фантазії, акторських здібностей тощо.

Суть методу полягає в тому, що учні обирають художника, який йому цікавий та знайомлять інших учнів з його життєвим та творчим шляхом від

першого лица, а саме називаються цим художником, створюють образ який йому відповідає. Наприклад під час вивчення теми «Художники Ренесансу», один з учнів вирішив представити себе в образі Леонардо да Вінчі, він має розповісти біографію, якісь цікаві факти та взяти його відомі портрети та проаналізувати їх.

«Крокодил». Вже не нова гра, що активно використовується на заняттях. Учень використовуючи лише міміку або пантоміміку має показати те явище, або термін, або персону, що йому випала. Терміни можна змішувати у мішечку, кожен учень буде діставати звідти. Цей метод добре підійде на заняттях темою яких є вивчення художників, можна побачити як учні вживаються в ролі митців [11, с. 15].

Метод «Емоції». Цей метод навчатиме учнів розпізнавати емоції людини, їх основні ознаки та в подальшому використовувати ці навички в написанні емоційних портретів. На столі знаходяться перемішані очі, носи, губи та брови, що проектують якусь емоцію. Завданням учнів буде скласти правильно обличчя кожної людини та назвати всі емоції.

Однйменний метод можна проводити зовсім по іншому. На презентації або на дошці розмістити декілька емоційних портретів. Вчитель в свою чергу зачитує емоцію, а учні мають відгадати якому портрету з представлених притаманна дана емоція.

Метод «Ажурна пилка». Метод прогнозує на скільки учні засвоїли матеріал, та на якому рівні можуть його відтворити. Суть методу полягає в тому що учні поділяються на три команди: «Художник», «Творчість», «Цікаві факти» (назви можуть змінюватись, але суть залишається та сама). Кожна з команд, або отримує вже підготовлену інформацію вчителем або мають завдання віднайти цю інформацію. Коли підгрупи підготовленні, кожен обирає представника, який

переходить у сусідню підгрупу. Наприклад: «Художник» в «Цікаві факти», «Цікаві факти» в «Творчість», «Творчість» в «Художник».

Кожен з представників розповідає підгрупам ту інформацію, що ви дізнались, а потім підгрупа ділиться знаннями з представником. В кінці коли обмін інформацією було здійснено, представники повертаються в свої першочергові підгрупи і розповідають що вони дізнались в іншій групі, а вони в свою чергу діляться інформацією, що довідались від представника сусідньої підгрупи. Як висновок учні всіх підгруп по черзі розповідають вчителю, про що цікавого вони дізнались, а інші, що були джерелом інформації підтверджують правдивість їх слів. Метод перевіряє як учні сприймають інформацію, та як вони її відтворюють.

Метод «Конструктор». Метод що може використовуватись під час вивчення пропорцій обличчя людини або композиційного вирішення портрету. А саме відповідно перший варіант: на столі в кожного є основа обличчя на яку потрібно все клеїти та набір: очі, ніс та губи різного розміру. Завдання полягає у тому, щоб учень віднайшов виходячи з розміру обличчя правильні очі, ніс та губи, лишне відклав в сторону.

Другий варіант навчить учнів правильно зображати голову людині в відповідному форматі. На столі в учнів знаходяться обличчя чотирьох різних розмірів та три аркуші різних розмірів. Завдання учнів правильно розмістити відповідне обличчя у відповідному форматі та віднайти лишне.

Метод «Словесний портрет». Суть цього методу полягає в тому аби віднайти описи картин різних видатних дослідників образотворчого мистецтва, або спробувати самому створити художні описи портретів. Зачитувати по черзі і учні мають відгадати про яку відому картину йдеться мова.

Звичайно, метод можна інтерпретувати по-своєму. Створити уявний портрет та його опис: детальний опис очей, носу, губ, волосся тощо. Зачитати

опис та дати завдання намалювати портрет, зосереджуючись лише на тій інформації, що була почута. Метод добре перевіряє зосередженість та вміння сприймати інформацію на слух, образне та просторове мислення, фантазію. Робота такого плану розширює уяву учнів.

Метод «Вінегрет». На дошці в перемішаному вигляді розташовані імена художників, портрети художників та їх відомі полотна. (Додаток Е) Завдання учнів буде розставити правильно імена до відповідних портретів та полотен. Цей метод сприятиме розвитку зорової пам'яті учнів та творчому збагаченню.

Метод «Експерт». Метод, що можна використовувати по завершенню практичної роботи заняття. Завершені або ні роботи учнів поставити в ряд під стіну та відійти на пару метрів. Кожну роботу по черзі потрібно конкретно та чітко проаналізувати: а саме назвати п'ять позитивних сторін роботи та п'ять сторін що потребують корекції. Цей метод розвиває вміння учнів аналізувати та сприймати думку інших людей.

Метод «Симетрія». Підійде для відпрацювання навички побудови портрету. Суть цього методу полягає в тому, що на аркушах паперу, що завчасно роздані учням, зображено тільки половина обличчя або по горизонталі, або по вертикалі. Учень повинен домалювати обличчя, покладаючись лише на пропорції, що вже задані на аркуші.

Метод «Монотипія». Цей метод можна використовувати в двох варіантах. Перший варіант має на меті показати учням, що обличчя симетричне. А отже учні згинають аркуш паперу навпіл, малюють на одній половині тільки одну вертикально поділену частину обличчя, та складають аркуш, аби на відкритті створився відбиток. В результаті на аркуші буде намальоване ціле обличчя.

Інший варіант, що більше зосереджується на розвитку образного та абстрактного мислення. Хід роботи полягає в тому, аби на файл, що попередньо

був змащений рідким милом, потрібно намалювати акварельними фарбами плями, використовуючи кольори два або три. Потім на файл потрібно покласти лист акварельного паперу та відбити малюнок. Коли папір та файл будуть роз'єднаними, потрібно залишити папір сохнути (можна посипати деякі мокрі ділянки сіллю, це забере зайву вологу та добавить текстури роботі). Учні, в яких робота висохла, мають віднайти в своїй роботі образи людей.

Під час проходження практики в «Центрі технічної творчості та професійної орієнтації шкільної молоді» міста Києва, Дарницького району використовувала в своїй роботі такий метод. Учні відбивали свої фантазії на папері, а потім намагались віднайти образи. Один з учнів віднайшов в своїй роботі по його словам образ «Єгипетського Бога». Йому сподобалась такого виду діяльність і він вирішив створити ще один відбиток. Цього разу він підійшов з іншого боку до розтлумачення образів, що виникали в нього на його роботі. Він просив інших учнів подивитись на кольорові плями та віднайти в них образи що вони бачать. Отже метод посприяв тому, що учні залучились до цікавої діяльності разом, а отже результатом є розвиток дружніх відносин у колективі.

«Геометричні фігури». Метод сприятиме формуванню в учнів поняття «площинності», а саме площинності обличчя. Метод можна проводити використовуючи готові геометричні фігури, або дати можливість учням самим вирізати геометричні фігури, що на їх думку будуть доречними.

Завдання що буде стояти перед учнями: їм потрібно буде на готовий аркуш з надрукованими контурами обличчя людини, вписати геометричні фігури аби обличчя в результаті було об'ємним. Звичайно такого виду метод варто використовувати лише після вивчення учнями основ анатомії, та знайомлення їх із гіпсовою скульптурою голови обрубковка.

На заняттях вивчення портретного жанру в закладах неформальної освіти варто проводити заняття з малювання один одного. Адже коли ми спілкуємось з людиною певний період часу ми можемо зробити висновки про неї, а отже описати її з психологічної точки зору, це якнайкраще допомагає правильно передати емоції людини в портреті. Також такого виду діяльність розвиває спостережливість учнів, учні навчаються сприймати, аналізувати, зображати.

Під час практики мала досвід в занятті з малювання один одного. Можу зазначити, що учням сподобався такий вид малювання, вони активно працювали та питалися порад щодо правильності побудови обличчя. Хоча перед тим як вони дізнались що темою заняття буде зображення одне одного, не мали палкого бажання малювати портрет, пояснюючи це тим, що це дуже складно та в них не вийде. Результатом учні були задоволені. (Додаток Ж) Можна зробити висновок, що половина хорошого результату учня є мотиваційна діяльність вчителя, адже перед практичною роботою вони мали нагоду дізнатись що таке «портрет», що таке «шарж», чим вони відрізняються. Також їх завданням було прослідкувати один за одним та проаналізувати обличчя товариша.

Перед початком практичної роботи учнів, потрібно завжди першочергово запитати в кожного, який характер він може дати натурі або моделі що зображена на репродукції. Проговорені думки в голос допоможуть учневі детальніше зрозуміти що саме і як він хоче зобразити.

Також не зайвим буде використання нетрадиційних технік малювання, це розширить вміння учнів та збагатить знання. Наприклад: малювання портрету пальцями або ватними паличками, відбитку заготовок обличчя, губ, носу та очей на аркуш паперу, монотипія, гратаж, малювання на мокрому папері, на склі, пластиліном, колажі тощо. Діяльність такого роду подобається учням, а це саме головне.

Цікавими та продуктивними заняттями можна назвати ті, на яких використовують інтеграцію. А саме взаємозв'язок двох різних видів мистецтва. Під час практичної роботи, тобто малювання портрету, вчитель може використовувати музичні засоби, аби сприяти натхненному настрою. Також на заняттях можуть бути зачитані поетичні твори, представлені зразки мистецтва фотографії тощо. Особливої уваги слід відводити мистецтву кінематографа. Під час вивчення життя та творчості художників можна використовувати тематичні відео та вирізки з біографічних кінофільмів. Як варіант вчитель може запропонувати влаштувати додаткове заняття для перегляду біографічного кіно, після чого колектив може влаштувати обговорення сюжету та аналізу, співставлення фактів життя та кіно.

Отже, потрібно розуміти, що чим більше залучено фантазії та креативності вчителя до проведення заняття, тим більше учні будуть отримувати знання та позитивні емоції. Інтерактивні методи, прийоми, нетрадиційні техніки, інтеграція сприяють розвитку дитини та розкриттю її вмінь та можливостей. Також саме така діяльність формує в учнів навички комунікації та дружності, а саме це є одним з основних завдань закладів позашкільної освіти.

ВИСНОВКИ

Апробувавши методику вивчення портретного жанру та прослідкувавши за інтернет джерелами слід зробити висновки стосовно поставлених завдань:

1. Було проаналізовано історичний розвиток портрету, можна зробити висновки, що любов до людини та пропаганда гуманізму зародила популяризацію портрету. Саме в Італії гуманізм став тим явищем та позицією, від якого черпали натхнення митці різних видів мистецтв. Саме тоді з'явилися нові положення голови: фас\анфас, профіль та три четверті. Також виникли різні техніки написання портрету, що збагатили та урізноманітнили їх. Портрет розвивався та удосконалювався як жанр мистецтва поступово від зображення людини за каноном до реалістичного психологічного портрету.

Також було прослідковано за історичним розвитком портрету на території України від його розквіту який припадає на кінець XVIIIст. Роботи українських

художників пробуджують патріотичну свідомість. Невмирущий дух українського народу, побут та атрибути національного костюму – все це зібране в галереях художників рідного краю, відкриває перед учнями двері в світ минулого Батьківщини.

2. Під час написання роботи було проаналізовано роботи таких художників: Леонарда да Вінчі, Рафаеля Санті, Рембрандта, Рубенса, Дієго Веласкеса, Тараса Шевченка. Саме на роботах цих художників учні бачать як майстерно зображено легке та анатомічно правильне тіло людини. Як м'яко передана тінь та світло, та який живий погляд натури, а отже репродукції цих картин чудово працюють як наочно-дидактичний матеріал. Великої уваги зосереджено на аналізі робіт Густава Клімта, його стилю та способу написання картин, художнім образам, тематиці, колористиці.

3. Було виокремлено мету вивчення портретного жанру в системі неформальної освіти: навчити учнів позашкільних навчальних закладів основам портретного жанру. Мистецтво портретного жанру в житті дитини багато значить для її розвитку, адже його завданням є навчити сприймати колір, та розуміти його: вивчення анатомії; вивчення повітряної перспективи та плановості; засвоєння інформації про композицію та її основні закони; оволодіння мистецтвом зображення світла та тіні; мати уявлення та практичні уміння в створенні тепло-холодних зображень; ознайомлення з видатними художниками та їх відомими роботами; навчити бачити прихований сенс картини; читати настрій людини за мімікою, а пантомімікою; розвиток аналітичного, критичного, логічного, просторового, абстрактного, творчого мислення; бути емпатійним; розвивати вміння сконцентруватися за завданні.

4. Під час написання дипломної роботи було проведено роботу з пошуку методів покращення пізнавальної діяльності учнів. Отже, можна виділити такі інтерактивні методи: побудова асоціативного куща, метод «парашутисти»,

«вірю – не вірю», «бліц опитування», «мозковий штурм», «прес», картинна галерея, «місткий кошик», «доміно», «крокодил», «емоції», «ажурна пилка», «вінегрет», «експерт», «симетрія», «монотипія».

Таким чином, ознайомившись з інтерактивними методами, що пропонує література та інтернет джерела, під моєю рукою були створені інтерактивні методи, що мають на меті покращити вивчення основ портретного жанру в закладах неформальної освіти. А саме: вміщення в методі проблемного завдання, розкриття особистості учня з різних сторін, розвиток фантазії та уяви, створення дружнього колективу. Назви цих методів: «художник», «конструктор», «словесний портрет», «геометричні фігури».

На меті занять з написання портрету є всебічне розвинення особистості. Заняття сприяють формуванню елементарних знань портретного жанру, узагальнюють та систематизують загальні поняття як: колір, світло та тінь, композиція, повітряна перспектива, плановість, формують уміння аналізувати картини художників та знаходити переконливі аргументи для відстоювання власної точки зору; розвивають аналітичне, логічне, критичне, абстрактне, просторове, творче мислення, фантазію; розвивають вміння сконцентруватися на завданні; виховують прагнення до прекрасного; виховують почуття людяності тощо. Заняття метою якого є вивчення портретного жанру виховують в учневі любов до прекрасного, вчить бачить прекрасне в людях та саме головне в собі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Величко Ю.В. Український живопис. К.: Мистецтво, 1989. 191 с.
- 2 Вільчук В.М. Образотворче мистецтво як засіб когнітивного розвитку школярів. К.: Основа, 2003. 98 с.
- 3 Волкова Н.П. Педагогіка. К.: Вид. центр «Академія», 2001. 576 с.
- 4 Ворожейкіна О.М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Х.: Основа, 2011. 288 с.
- 5 Гавриш Н.В. Як ми виховуємо творчу особистість, Н.В. Гавриш Палітра педагога, 2000. 13-18 с.
- 6 Гандзій П.А., Левицький Ф.Д. Уроки малювання. Посібник для вчителя. К.: Рад. школа, 1975. 224 с.
- 7 Глухенька К. Пошуки неповторної краси//Образотворче мистецтво, 1994. С. 23-25.
- 8 Густав Клімт «Портрет Адели Блох-Бауэр І» URL: <https://styleinsider.com.ua/2017/08/pic-of-the-week-portret-adeli-bloh-bauer-i-gustav-klimt/>
- 9 Густав Клімт – Творчість австрійського художника URL: <https://yantar.ua/ua/blog/gustav-klimt-tvorchestvo-hudojnika.html>
- 10 Демченко І. Творчий розвиток молодших школярів засобами образотворчого мистецтва. Рідна школа, 2002. С.62-64.
- 11 Калініна Е. Інтегровані уроки з образотворчого мистецтва, Рідна школа. 2002, №2. С. 37-38.
- 12 Портрет у живописі: види та історія жанру URL: <https://struchaieva.art/uk/blog/portret-v-zhivopisi-vidy-i-istoriya-zhanra>
- 13 Пустовіт Г.Л., Тихенко Л.В. Позашкільна освіта і виховання: дидактичні

основи методів навчально-виховної роботи, 2015. 272 с.

- 14 Сазик О.С. Використання інтерактивних методів на уроках образотворчого мистецтва, 2017. 64 с.
- 15 Свередюк Роман Український художник Микола Пимоненко URL: <https://sverediuk.com.ua/ukrayinskiy-hudozhnik-mikola-pimonenko/>
- 16 Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості; Духовний світ школяра; Методика виховання колективу. К.: Основа, 1976. 653 с.
- 17 Тарас Григорьевич Шевченко – духовный отец украинского народа URL: <https://veryimportantlot.com/ru/news/obchestvo-i-lyudi/khudozhnik-taras-shevchenko-kartiny-biografiya-tvorchestvo>
- 18 Українське образотворче мистецтво. Історія портрету URL: <http://portret.lviv.ua/istoriya.html>
- 19 Український модерн. URL: <https://m.day.kyiv.ua/uk/article/taym-aut/ukrayinskiy-modern>
- 20 Українські художники 19 століття. URL: <https://sites.google.com/site/ukraienskihudozniki19stolitta/hudozniki-19-stolitta>

Додаток А
Приклади картин Густава Клімта

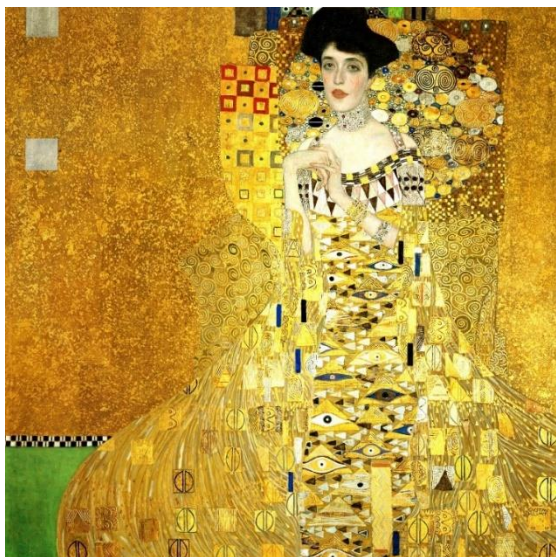

Рис А.1.1.«Аделі Блох Бауер I»

Рис А.1.2 «Аделі Блох Бауер II»

Додаток Б

Етапи виконання дипломної роботи панно «Мавка»

Додаток В

Вплив кольору на характер портрету

Рис. В.1.1.Пітер Пауль Рубенс «Портрет Елени Фурман» олія.

Рис. В 1.2 Пітер Пауль Рубенс «Портрет Ізабелли Брант» 1610р., олія.

Додаток Г

Метод «Асоціативний кущ». Тема: Портрет

Додаток Д
Метод «Парашутисти»

Додаток Е
Метод «Вінегрет»

Додаток Ж

Роботи учнів «Центру технічної творчості та професійної орієнтації
шкільної молоді»

